

Streszczenie rozprawy doktorskiej

mgr Joanna Kukier

Tytuł pracy: Kompetencje medialne seniorów w społeczeństwie sieci

Słowa kluczowe: kompetencje medialne, seniorzy, społeczeństwo sieci, mediatyzacja, wykluczenie cyfrowe

Niniejsza rozprawa jest próbą uchwycenia sposobów, zgodnie z którymi współcześni seniorzy adaptują się do przemian technologicznych towarzyszących usieciowieniu życia codziennego i społecznego. Sformułowany problem badawczy dotyczył uwarunkowań tej adaptacji lub jej braku, a w szczególności roli kompetencji medialnych w funkcjonowaniu seniorów w społeczeństwie sieci. Z tym problemem badawczym związane były założenia i cele pracy. Założenia opierały się na hipotezach, zgodnie z którymi **(H1) funkcjonowanie w społeczeństwie sieci w różnym zakresie mobilizuje seniorów do zwiększania swoich kompetencji medialnych;** zaś **(H2) podnoszenie poziomu kompetencji medialnych będące wynikiem m.in. edukacji medialnej oraz aktywności seniorów w sieci odgrywają istotną rolę w zmniejszeniu wykluczenia cyfrowego tej grupy społecznej.** Cele badań miały zarówno charakter faktograficzny, teoretyczny jak i empiryczny. W ramach pierwszego z nich autorka dążyła do ustalenia (Pb1) jaka jest społeczno-kulturowa pozycja seniorów we współczesnych społeczeństwach usieciowionych? Drugie pytanie badawcze miało charakter teoretyczny, a celem analiz było ustalenie (Pb2) jaka jest przydatność teorii mediów, w tym teorii mediatyzacji i teorii sieci oraz społeczeństwa sieci w zakresie charakterystyki zmian społeczno-kulturowych związanych z mediami, którym podlegają seniorzy? Także trzecie pytanie badawcze odnosiło się do kwestii teoretycznych, aby sprawdzić (Pb3) jaka jest przydatność koncepcji kompetencji w zakresie charakterystyki aktywności seniorów online? W celu udzielenia odpowiedzi na kolejne pytania badawcze zaplanowano badania empiryczne, w ramach których poszukiwano odpowiedzi na następujące zagadnienia: (Pb4) jaki jest zakres i charakter aktywności komunikacyjnej seniorów realizowanej w sieci?; (Pb5) w jaki sposób narzędzia komunikacji online umożliwiają seniorom realizację ich potrzeb komunikacyjnych, w tym potrzeb kontaktu społecznego?; (Pb6) Jakie znaczenie mają kompetencje medialne dla aktywności seniorów w społeczeństwie sieci? (Pb7) Jakie znaczenie ma edukacja medialna dla aktywności seniorów online i w jaki sposób przeciwdziała ich wykluczeniu cyfrowemu? Obie hipotezy zostały uprawdopodobnione.

Poniższa rozprawa składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy z nich: Seniorzy we współczesnym społeczeństwie, przedstawia stan faktyczny – społeczną charakterystykę i

pozycję seniorów. Drugi i trzeci rozdział mają charakter teoretyczny (Teorie komunikowania i mediów oraz teorie sieci komunikacyjnych, Kompetencje medialne), zaś czwarty (Aktywność seniorów online – wyniki badań własnych) zawiera wyniki badań empirycznych.

Zasadniczą metodą badawczą wykorzystaną do gromadzenia materiału empirycznego były indywidualne wywiady pogłębione (*in-depth interview*, IDI). W wywiadach wzięło udział 31 seniorów (w tym 20 kobiet i 11 mężczyzn) w wieku powyżej 65 lat zamieszkujących na terenie województwa lubelskiego.

Hipoteza pierwsza: **(H1) Funkcjonowanie w społeczeństwie sieci w różnym zakresie mobilizuje seniorów do zwiększania swoich kompetencji medialnych**, została uprawdopodobniona (na podstawie odpowiedzi na pytania nadawcze: Pb1, Pb2, Pb3). Stwierdzono, że: 1) społeczno-kulturowa pozycja seniorów we współczesnych społeczeństwach usieciowionych jest zróżnicowana, a w grupie osób starszych znajdują się osoby o różnych poziomach aktywności online. Wpływ mają na to różne czynniki – m.in. dostęp do technologii, wsparcie edukacyjne czy polityka społeczna; 2) teoria mediatyzacji pozwala zrozumieć rolę mediów w życiu codziennym seniorów, a w szczególności różnice dotyczące ich wykorzystania do poszczególnych aktywności. 3) koncepcje kompetencji medialnych są użyteczne w wyjaśnianiu różnic w zakresie gotowości seniorów do podnoszenia ich poziomu, ze względu na różne komponenty tych kompetencji. Na podstawie wypowiedzi seniorów uprawdopodobniono hipotezę drugą **(H2): podnoszenie poziomu kompetencji medialnych będące wynikiem m.in. edukacji medialnej oraz aktywności seniorów w sieci odgrywają istotną rolę w zmniejszeniu wykluczenia cyfrowego tej grupy społecznej** i przedstawiono następujące wnioski (na podstawie odpowiedzi na pytania badawcze Pb4, Pb5, Pb6, Pb7): 1) wielopłaszczyznowe potrzeby i zainteresowania seniorów prowadzą do różnorodnych aktywności w sieci, które obejmują pozyskiwanie informacji, komunikację społeczną, rozrywkę, zdrowie, realizację pasji oraz załatwianie spraw urzędowych; dla wielu osób starszych internet to nie tylko okno na świat, ale także główne źródło wiedzy, dostępne natychmiastowo; 2) media tradycyjne ustępują miejsca platformom cyfrowym, umożliwiającym dostęp do różnorodnych treści, od informacji po rozrywkę; 3) sieć umożliwia personalizację treści, dostosowanie ich do indywidualnych potrzeb oraz budowanie więzi społecznych; 4) internet wspiera edukację, czy dbanie o zdrowie poprzez dostęp do informacji; 5) wśród seniorów popularne stają się zakupy online, choć niektórzy z nich obawiają się bezpieczeństwa transakcji; 6) rozrywka w sieci obejmuje m. in. wyszukiwanie informacji o kulturze, uczestnictwo w wydarzeniach online, czy dzielenie się treściami.